

ПЪТУВАНЕ КЪМ ДРУГИТЕ: ВЪЗПИТАВАНЕ
НА СОЦИАЛНА КОМПЕТЕНТНОСТ В ДЕТСТВОТО
ЧРЕЗ ИНТЕРАКТИВНИ МОДЕЛНИ ТЕХНОЛОГИИ

Петя Конакчиева

JOURNEY TO OTHERS: CULTIVATING SOCIAL
COMPETENCY IN CHILDHOOD THROUGH
INTERACTIVE MODEL TECHNOLOGIES

Petya Konakchieva

Abstract: *The paper presents a unique interactive model technology for achieving the journey-to-others educational perspective. It suggests mobilities oriented to the formation of activity, purposefulness, and constructiveness in children as prerequisites for self-assertion on the way to others. The paper also specifies thematic emphases, objectives, and options of interactive technologies. In experimental aspect, it defends their evolving functions.*

Key words: *interactivity, social competency*

Очакванията и изискванията на обществото към предучилищното образование са свързани с формирането на активни граждани, с висока степен на социална компетентност. В контекста на европейските ключови компетенции е наложително децата от предучилищна възраст да получат познавателен и практически опит за водене на социалноориентиран начин на живот. Това определя като значим принципа за практическа насоченост, съобразно който в процеса на ориентиране в социалния свят следва да бъдат включени такива видове дейности, които са детски по своята същност, но в

перспектива предпоставят постигане на конструктивни личностни изменения, осигуряващи утвърждаване на индивидуалността в условията на социокултурното обкръжение¹. Важно е акцентът се постави върху възпитаване на ценностно отношение към света² и оптимизиране на адаптивността на детето при интегрирането му в социокултурен план, като условие за гарантиране на образователни шансове в подкрепа на подготвянето и извяването на ключовите персонални и социални компетенции³.

Социалното развитие на децата е резултат от отношенията им с околните и неизбежно се отнася до индивидуализацията на базисни социални компетентности. В този смисъл то се свързва, от една страна, с овладяването от индивида на социален опит чрез вграждането в определена социална среда, а от друга, е резултат от активно възпроизводство на системи от социални връзки в собствената дейност и взаимодействия с другите хора. Удовлетвореността на детето от мястото му сред останалите зависи от това доколко то се чувства емоционално комфортно и сигурно в собствените си възможности да участва инициативно в контакти с другите и да бъде равностоен и значим партньор в социокултурната общност.

Ориентирането в социалния свят в предучилищното детство се свързва с възпитаването на основополагащи социални умения. Цели се стимулиране на прояви на социалното развитие по посока на общуването и възпитаването на социална активност. По отношение на първия аспект – общуването, се подготвят умения за избирателно възприемане на хора, предмети и обекти, обусловено от субективното преживяване на условията на социалното обкръжение. Формират се субективни критерии за оценка на постъпки и поведение на другите и за самооценка на собствените действия и постижения при самоутвърждаване в ситуация или по повод на нея. На тази основа се усъвършенства самоконтролът и се подготвя осъзнаване на социално приемливо и неприемливо поведение. Детето се насочва към реализиране на социални изисквания, свързани с постигане на междуличностно разбиране и използване на подкрепа. Стимулира се желанието му за установяване на контакт с околните при съобразяване с техните изисквания и мнение. По този начин се предпоставя овладяването и усъвършенстването на умения за включване в социална групировка при отчитане на установените в групата норми и правила.

Подготвянето и извявяването на социални компетенции е невъзможно без другите. Пътуването към тях предполага срещи „лице в лице“, тук и сега. Опознаването им е път за социализиране на детската личност, който в съдържателен план предполага разбиране на вътрешния свят, мислите, чувствата, гледната точка на другия, адекватно справяне с конфликти. Именно това са тематичните акценти на систематизираното съдържание и педагогически технологии в мобилността, представена в таблица № 1.

Таблица № 1. Мобилност „Пътуване към другите“

Тематичен акцент	Цели	Интерактивни технологии	Процедура
Хората са различни	Формиране на представи за различията между хората. Усъвършенстване на умения за диференциране на различия и утвърждаване на собствената индивидуалност при сравняване с околните. Възпитаване на внимание и съсредоточеност към другите.	„Вълшебна камбанка“	Участниците са разположени в кръг. Последователно си подават „вълшебна камбанка“, която звъни в ръцете на всеки по различен начин. Звънейки с камбанката, всяко дете изпява своето име.
		„Аз съм различен“	Участниците са разположени в кръг. Всеки се представя и разказва за себе си с акцент върху това, което го различава от останалите.
		„Строй се по...“	Последователно се определят различни основания за подреждане на участниците (външни – цвят на косата, очите и др. и вътрешни характеристики – отзивчивост, доброта, отстъпчивост, скандалност). Всеки трябва да открие своето място в зависимост от задачата.
		„Открий капитана“	Един участник е детектив. Той излиза от помещението. Групата избира капитан, който да показва различни движения, променяйки ги периодично. Останалите трябва да ги изпълняват, като се стараят да не разкриват кой е капитанът. Задачата на детектива е да разкрие капитана.

Пътуване към другите: възпитаване на социална компетентност...

„Интервю с фъстъчета“		Всеки участник получава по два шамфъстъка . Обследва ги без да нарушава тяхната цялост. Обсъждат се следните въпроси: Какви са фъстъчетата при докосване? А хората?; Как ще ги опишете? А как ще опишете човешкото тяло?; Еднакви ли са по големина и форма? А хората еднакви ли са по височина и тегло? Еднакви ли са по цвят? А хората еднакви ли са по цвят на кожата?; Могат ли фъстъчетата да се спуют? А хората могат ли да се наранят?; Издават ли звук фъстъчетата, когато се допрат едно до друго? Какви звуци издават хората?; Махнете обвивката – еднакви ли са фъстъчетата отвътре? А хората различават ли се отвън и отвътре?; Какви са на вкус фъстъчетата? Можем ли да кажем, че и човекът има вкус?; Добре ли е да разделим фъстъчетата на добри и лоши? Можем ли да постъпим така и с хората?	
„Интересни хора“		Всеки участник получава изображение на персонаж. Внимателно го разглежда и се опитва да разкаже за него – кой е, откъде е, на колко години е, къде работи, как живее, за какво мисли в момента и др.	
Екипна работа		Колаж „Различното е красиво“	
Настроение - то на другите	Формиране на представа за емоционалното състояние и чувства на околните и начини за изразяване на собственото и на другите настроение. Изпробване на умения за разпознаване на настроението на другите. Възпитаване на внимание и емпатия към околните.	„Отгатни настроението“	Участниците се разделят по двойки. Застават с гръб един към друг. При сигнал се обръщат един към друг, като без да се уговарят, демонстрират едно и също емоционално състояние.
		„Цветно настроение“	Всеки участник получава индивидуален работен лист с три-пет сюжетно ситуирани картинни ситуации („Когато се събудих“, „Рожден ден“, „На път за детската градина“, „Изгубена играчка“, „Когато се прибрах“ и др.) набор от разноцветни ленти. Задачата е всеки да определи емоционалното състояние на персонажите с помощта на цветна лента. Вариант: определяне на собственото емоционално състояние като участник във всяка от ситуацията.
		Етюди	Хората изпитват различни емоции. Когато внимателно се вглеждаме в околните, можем да разпознаем как се чувстват.

Момчета и момчета	<p>Формиране на представа за собствения и на другите пол.</p> <p>Упражняване на модели на поведение съобразно пола.</p> <p>Възпитаване на устойчива готовност за саморегулиране на поведението.</p>	<p>„Аз знам пет имена на момичета (момчета) игри на момчета / на момичета и т.н.“</p>	<p>Участниците са разположени в кръг. Водещият е в центъра. Последователно подава топка. Получилият топката трябва да назове 5 имена на момичета/момчета/облекла за момичета/момчета/игралки за момичета/момчета и др.</p>
		<p>Игрово моделиране на проблемни ситуации</p>	<p>Между момчета и момичета възникват различни ситуации. Как правилно да постъпят, когато: за едно от момчетата не достига стол, момиче дразни момче, момче удря момиче и т.н.</p>
		<p>„Комплименти“</p>	<p>Участниците се разделят по двойки – момче-момиче. Всяка двойка получава свой знак. Всички се движат свободно в помещението. При сигнал двойките трябва да се съберат. Всеки трябва да направи комплимент на своя партньор и да приеме учтиво неговия комплимент.</p>
Добри и лоши магьосници	<p>Формиране на представа за „добро“ и „зло“.</p> <p>Овлавяване на умения за формулиране на оценъчни съждения.</p> <p>Възпитаване на готовност за прилагане на конструктивни модели на поведение.</p>	<p>„Ако съм ...“</p>	<p>Участниците последователно споделят какво биха направили в ролята на добър и лош магьосник.</p>
		<p>„Напълни торбичката“</p>	<p>Участниците получават по две мъниста – бяло и черно. Водещият е подготвил две торбички – бяла и черна. Всеки пуска последователно мънистата си в торбичката със съответния цвят като споделя по една добра и една лоша своя постъпка.</p>
		<p>„Мога да съм по-добър“</p>	<p>Карти с изображения, отразяващи типични за детското ежедневие ситуации (вкъщи, в детската градина, на площадката, в магазина, на улицата и др.). Всеки участник тегли карта и според съдържанието ѝ, довършва изречението „Мога да съм по-добър в/на, като ...“.</p>
		<p>Игрово моделиране на конфликтни ситуации</p>	<p>„Когато съм нежелан ...“, „Когато ме обиждат ...“, „Когато ме набеждават ...“, „Когато вземам без да питам ...“, „Когато съм виновен ...“ и др.</p>

Пътуване към другите: възпитаване на социална компетентност...

Сърдитко	<p>Формиране на представа за адекватни начини за реагиране в конфликтни ситуации.</p> <p>Усъвършенстване на умения за реагиране по адекватен начин на емоционалните състояния на околните.</p> <p>Възпитаване на устойчива готовност за конструктивно решаване на конфликтни ситуации.</p>	„Весели етикети“	Участниците са подредени в кръг. Подават си бързо топка и назовават с необходимо име стоящия до тях. Предварително може да се направи уговорка за използване на имена на плодове/зеленчуци/цветя. Поставя се условие никой да не се обижда – това е просто игра.
		„Сърдитковци“	Участниците се разделят по двойки. Застават гръб до гръб. С помощта на мимики и жестове изразяват сърдитото си настроение. Издуват бузи, поемайки възможно повече въздух. Инstrukция: „Висте сърдити. Искате да се раздобрите. Това е лесно – просто се обърнете, с две длани внимателно пляснете бузите на партньора си. Обидата и злобата се спускаха като балон. Усмехнете се! Ето, че се получих!“
		„Заклучи и хвърли ключето“	Всеки участник назовава причина, поради която хората могат да се разсърдят един на друг. Стоящият до него с помощта на имитационни движения „улавя“ казаното, „поставя го в ковчеже“, „заклучва с ключо и го изхвърля“.
		Игрово моделиране на конфликтни ситуации	Понякога хората се сърдят, но успяват да се помирят. Потърси решение: сърдити за играчка, сърдити за място за игра, сърдити за обидна дума и т.н.
Няма и не искам	<p>Формиране на представи за културно поведение.</p> <p>Упражняване на умения за анализ на собствените и на другите постъпки и</p>	„Играчка“	<p>Участниците се разделят по двойки.</p> <p>Единият от двойката получава любима играчка, която не желае да сподели.</p> <p>Другият трябва да го уговори да му даде играчката. Инstrukция към участник № 1: „Ти държиш в ръце най-любимата си играчка. Тя ти е нужна, но и твоят приятел се нуждае от нея. Той ще те помоли. Постарай се да я оставиш за себе си. Дай я само в случай, че действително поискаш да</p>

	емоционално състояние; взаимодействие с околните при отчитане на тяхните потребности. Възпитаване на готовност за прилагане на еталони за социалноприемливо поведение.		направиш това.“ Инструкция към играч №2: „Подбери подходящи думи. Постарай се да поискаш играчката така, че да я получиш“.
		„Дай съвет“	Играчите са подредени в кръг. Подават си предмет. Водещият последователно казва: „Как да постъпя, когато не искам да .../ми кажат няма ...“. След като се изкаже, брои до три и участниците спират движението на предмета. Съвет дава този, у когото е останал предметът.
		Игрово моделиране на ситуации	Понякога се налага да кажеш „няма“ и „не искам“, но без да обиждаш другите. Как да постъпим правилно? Какво да направим, когато се налага да изпълним нещо, което не ни харесва или не обичаме?
Ако съм вълшебник	Формиране на представа за принадлежност към детското общество. Упражняване на самостоятелна практика, свързана с коопериране и сътрудничество с връстници. Възпитаване на емпатия и устойчива готовност за сътрудничество и партньорство при реализиране на съвместна дейност.	„Ако съм вълшебник“	Участниците последователно довършват изречението „Ако съм вълшебник ...“.
		„Направи чудо“	Участниците се разделят по двойки. Всяка двойка получава „вълшебна пръчица“. Партньорите се договарят кой пръв да бъде вълшебник. Вълшебникът задава въпрос: „С какво мога да ти помогна? Какво да направя за теб?“. Изслушва желанието на партньора се, извършва „магически“ движения с пръчицата и изпълнява искането.
		„Подарък за всички“	Всеки участник последователно получава „вълшебна пръчица“ и с нейна помощ „прави подарък“ за всички с думите: „Ако съм вълшебник и мога да правя чудеса, то в този миг на всички вас подарявам ...“.
		Изобразителна игра	„Моето желание“

Апробирането на представените в таблица № 1 мобилности се реализира в условията на реална образователна среда като комплекс от допълнителни вариативни форми на педагогическо взаимодействие, допълващи авторска педагогическа система „Моливко. Прозорче към света“. Чрез интерактивните тренинги се предпоставя разширяване на поведенческия репертуар на децата посредством технологии, с помощта на които се овладяват ключови компетенции, необходими в дейността, общуването и поведението на толерантната личност. Практическото им реализиране осигурява на детето участие в особен конкретен модел, моделиращ системата от психологически механизми, свързани с развитието на субективното отношение към другите. В перспективен план се подготвят необходими компетенции за установяване на контакт с околните, повишаване на интензивността на субективното отношение към другите, провокиране на интерес към тях и стремеж за активно взаимодействие със социоприродното обкръжение. Детето се учи да изразява своето отношение, да открива проблеми и противоречия и да търси пътища за тяхното преодоляване. В процеса на съвместна дейност нараства интересът към другите, формират се социални мотиви на поведението. Важна е и възможността за предаване на социален опит и извеждане на индивидуалността в позицията на субект на дейността, който активно участва в преобразуването на света, инициативно изгражда отношенията си с околните, съобразявайки се с общоприетите правила и норми за конструктивно общуване и комуникация с тях.

Във формиращ план могат да се изведат следните развиващи функции на интерактивните моделни технологии, включени в мобилността „Пътуване към другите“ като средство за подготвяне и извяване на социална компетентност:

- моделиране на отношения в нагледно-действена форма и подпомагане на ориентирането в тях;
- преодоляване на егоцентризма и осъзнаване на себе си и собствените възможности за справяне в комуникативни ситуации;
- стимулиране на емоционалните прояви и профилактиране на агресивността;
- придобиване на позитивен опит за сътрудничество с връстници, т.е. формиране на социална увереност;

- овладяване на нови модели на поведение в проблемни ситуации;
- саморефлексиране и възпитаване на адаптивна компетентност и социален афинитет.

Постигнатата резултативност е основание представената мобилност да се приеме за добра образователна практика, тъй като е разработена при отчитане на съвременните тенденции в развитието на предучилищното образование и е ефективен инструмент за формиране на активност, целенасоченост и конструктивност у детето като предпоставки за самоутвърждаване по пътя към другите.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Гюров, 2006:** Гюров, Д. Педагогическото взаимодействие. Иновационен модел за изграждане на единна социално-педагогическа система „Детска градина – училище”. София: Унив. изд. Св. Кл. Охридски.

² **Гюров & др., 2014:** Гюров, Д. & др. Мобилност на педагога и модулна интеракция в единната система „Детска градина – начално училище“. Втори учебен свитък за едногодишно специализиращо обучение (ЕСО) във висши училища с цел придобиване на допълнителна квалификация по позиция № 2 Детски учител/Начален учител. София: Унив. издателство „Св. Кл. Охридски”. ISBN 978-954-07-3624-2.

³ **Гюров & др., 2013:** Гюров, Д. & др. Мобилност на педагога и модулна интеракция в единната система „Детска градина – начално училище“. Първи учебен свитък за едногодишно специализиращо обучение (ЕСО) във висши училища с цел придобиване на допълнителна квалификация по позиция № 2 Детски учител/Начален учител. София: Унив. изд. Св. Кл. Охридски. ISBN 978-954-07-3623-5.